

14. ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΕΙΣ ΤΟ ΓΛΥΚΥ ΤΗΣ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑΣ

Συνέχισις τῆς ἀνασκαφῆς τῆς βυζαντινῆς βασιλικῆς καὶ δοκιμαστικαὶ ἐρευναι

Τὴν ἐρευναν τῆς βασιλικῆς τοῦ Γλυκέος¹ παρὰ τὴν Παραμυθιὰν ἔτυχε νὰ ζητήσωμεν παρὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας πέρυσιν ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων ὁ καθηγητὴς Δημήτριος Εὐαγγελίδης καὶ ὁ ὑποφαινόμενος, ἀμφότεροι ἔχοντες κατὰ νοῦν τὴν παρὰ τὴν Εὐροίαν τῆς Θεσπρωτίας ἐκ τῶν πηγῶν δὲ γνωστὴν παλαιοχριστιανικὴν ἐκκλησίαν — βασιλικὴν βεβαίως — τοῦ Ἁγίου Δονάτου ἐπισκόπου Εὐροίας, συγχρόνου τοῦ Μεγάλου Θεοδοσίου. Ἡ ἀναζητουμένη ἐκκλησία φέρεται ὡς κτίσμα τοῦ Ἁγίου Δονάτου διὰ χορηγίας τοῦ Μ. Θεοδοσίου.

Τὴν ἀνασκαφὴν τῆς βασιλικῆς τοῦ Γλυκέος ἤρχισε πέρυσιν ὁ κ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ, προσδιορίσας τὰς διαστάσεις καὶ τὸν τύπον τοῦ μνημείου (ΠΑΕ. 1953, 159). Ἐφέτος συνειρηθῆκε μετὰ τοῦ κ. Εὐαγγελίδου νὰ συνεχισθῆ ἡ ἀνασκαφὴ δι' ἐμοῦ μέχρι πλήρους ἀποκαλύψεως τῆς βασιλικῆς καὶ νὰ προβῶμεν ἀπὸ κοινοῦ εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν δημοσίευσιν αὐτῆς. Ἐντεῦθεν εἰς τὴν παροῦσαν ἔκθεσιν ἀποφεύγω νὰ παραθέσω κάποιαν καὶ ἄλλα σχέδια τοῦ μνημείου, περιοριζόμενος εἰς ἀπλᾶς περιγραφάς.

1. **Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ διάταξις τοῦ ναοῦ**: Ὑπὸ τοῦ κ. Εὐαγγελίδου διεπιστώθη ὅτι ἡ βασιλικὴ τοῦ Γλυκέος εἶναι βυζαντινῶν χρόνων, τρίκλιτος μὲ κιονοστοιχίας ἐκ τριῶν κίωνων, μὲ τριμερῆς ἱερὸν καὶ μὲ νάρθηκα πρὸς Δ. Ἡ κόγχη τοῦ ἱεροῦ βήματος εἶναι ἐξωτερικῶς τρίπλευρος, παρ' αὐτὴν δ' ἔξέχει μόνον ἡ κόγχη τῆς προθέσεως, πρὸς Β., ἡμικυκλική, ἐν ᾧ πρὸς Ν. αὐτῆς ὁ τοῖχος τοῦ διακονικοῦ ἐκτείνεται εὐθύς.

Διὰ τῆς ἐφετινῆς ἀνασκαφῆς ἀπεκτίθη λεπτομερεστέρα γνῶσις τῆς ἀρχιτεκτονικῆς διατάξεως τοῦ μνημείου καὶ ἀκριβέστερος προσδιορισμὸς τοῦ τύπου του. Πρόκειται περὶ βασιλικῆς μετ' ἐγκαρσίου κλίτους, ὡς τοῦλάχιστον συνάγεται ἐκ τῆς διαφορᾶς μήκους τοῦ πρώτου ἐξ Α. μεταξονίου (3.92 μ.) τῶν κιονοστοιχιῶν ἀπὸ τοῦ ἐπομένου μεταξονίου (3.02 μ.). Τὸ βῆμα χωρίζεται ἀπὸ τῆς προθέσεως καὶ τοῦ διακονικοῦ διὰ μακρῶν τοίχων μὲ μικρὰν διόδον ἐπικοινωνίας εἰς τὸ μέσον ἑκατέρου τούτων. Πρὸς Δ. ὅμως τῆς νοτίας — πρὸς τὸ διακονικόν — διόδου ὁ τοῖχος ἀπροσδοκῆτως μετατρέπεται εἰς ὀγκώδη τετράπλευρον πεσσόν, ἐσωτερικῶς κενόν. Τριμερῆς εἶναι καὶ ὁ νάρθηξ, χωριζόμενος διὰ παραστάδων τοποθετημένων, ὡς συνήθως, κατὰ τὴν προέκτασιν τῶν κιονοστοιχιῶν.

¹ Παρὰ τῶν ἐντοπίων ὀνομάζεται Γλυκὴ (ή).

Πρὸς τὰ ὀπίσω τοῦ ἕξ Α. πρώτου κίονος τῆς νοτίας κιονοστοιχίας ἴστανται κατὰ χώραν ἐκ γρανίτου, περικεκλεισμένοι ἐντὸς τῆς μάζης παχείας ἐσωτερικῆς μεταγενεστέρως ἀντηρίδος, καὶ ἕτερος κίων μικροτέρας διαμέτρου, βοηθητικός, τοῦ ὁποίου ὄρατὴ εἶναι μόνον ἡ κορυφή. Κατὰ τὴν εἰς βάθος ἔρευναν τοῦ νοτίου στυλοβάτου εὐρέθη ἡ ὑποθεμελίωσις, ἐπὶ τῆς ὁποίας βαίνει ὁ δεύτερος οὗτος κίων, οὕτως, ὥστε νὰ μὴ χωρῆ ἀμφιβολία ὅτι ἡ ὑψηλὰ ἐντὸς τοῦ πάχους τῆς ἀντηρίδος μόλις φαινομένη κορυφή του δὲν εἶναι τεμάχιόν τι κίονος, χρησιμοποιηθὲν τυχαίως ὡς οἰκοδομικὸν ὕλικὸν κατὰ τὴν ἔγερσιν τῆς ἀντηρίδος, ἀλλ' ἀνήκει πράγματι εἰς κίονα ἰστάμενον κατὰ χώραν. Μάλιστα δ' ἐντὸς τοῦ πάχους τῆς ἀντηρίδος διακρίνεται, ὡς ἀρνητικὸν ἐκμαγεῖον, ἡ θέσις τῶν κιονοκρανῶν, τὰ ὅποια ἄλλοτε ἐπεκάθηντο ἐπὶ τῶν δύο τούτων πλησίον ἀλλήλων ἰσταμένων κίωνων, οἵτινες ἐνταῦθα ἀπετέλουν ζευγος, διπλοῦν στήριγμα. Ἡ ἀσυμμετρία αὕτη ὀφείλεται εἰς λόγους στατικῆς, ἕνεκα τῆς πρὸς Ν. καταφρεσίας καὶ μὴ στερεότητος τοῦ ἐδάφους, συνισταμένου πρὸς τὸ μέρος τοῦτο ἐκ τῶν προσχώσεων τοῦ πλησίον ρέοντος Ἀχέροντος. Ἀλλὰ περὶ τούτου καὶ περὶ ἄλλων λεπτομερειῶν — τῆς στεγάσεως καὶ τῆς τυπολογικῆς σχέσεως τῆς βασιλικῆς τοῦ Γλυκέος πρὸς ἄλλα ἠπειρωτικὰ μνημεῖα (π. χ. πρὸς τὴν «Μεγάλην Ἐκκλησίαν» τῆς Παραμυθιάς, πρὸς τὴν Κάτω Παναγίαν τῆς Ἄρτης) — ὡς καὶ περὶ τῶν ζητημάτων χρονολογίας θὰ γίνῃ εὐρύτερος λόγος κατὰ τὴν τελικὴν δημοσίευσιν τοῦ μνημείου.

Ἐντὸς τοῦ βήματος, καταλαμβανομένου κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ νεωτέρας μικρᾶς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας, εὐρέθη ἡ κτιστὴ ὑποθεμελίωσις τῆς ἁγίας τραπέζης μετὰ μικρὰν ὀρθογώνιον κατασκευὴν εἰσέχουσαν εἰς τὸ μέσον τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς της — τὸ βυζαντινῆς μορφῆς θαλασσιδίων τῆς ἁγίας Τραπέζης.

Τοῦ ἀρχικοῦ δαπέδου, ἐστρωμένου διὰ μεγάλων λεπτῶν πλακῶν, εὐρέθη μόνον παρὰ τὸν ἄμβωνα μικρὸν μέρος.

Ἡ τοιχοδομία τῆς βασιλικῆς συνίσταται ἐκ μεγάλων λίθων κατὰ σύστημα ψευδοἰσοδομικὸν μετὰ ἐνιαχοῦ παρενθέτων πλίνθων (εἰκ. 1). Αἱ πλίνθοι τίθενται ὀριζοντίως, συνήθως εἰς μίαν καὶ ἐνίοτε εἰς δύο σειρᾶς, ὄχι συνεχεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἐκάστοτε ἀνάγκας ἐνίοτε παρεντίθενται καὶ ὄρθιαι πλίνθοι.

Ἐρευνα ἐξωτερικῶς τοῦ μνημείου ἀπεκάλυψεν ὅτι ὁ ἀνατολικὸς τοῖχος συνεχίζεται πρὸς Β. πέρα τοῦ σημείου τῆς συναντήσεώς του μετὰ τῆς βορείας μακρᾶς πλευρᾶς. Περαιτέρω εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι ἡ βορεία μακρὰ πλευρὰ τῆς ἐκκλησίας ἐξωτερικῶς δὲν φέρει ἀρμολόγησιν ἄρα ὁ τοῖχος οὗτος ἐξωτερικῶς δὲν ἐφαίνετο — τοῦλάχιστον κάτω τοῦ ὕψους τῆς σημερινῆς ἐπιχώσεως. Εἰς ἀπόστασιν δὲ 0.60 μ. ἀπὸ τοῦ ἐν λόγω τοίχου

εὐρέθη ἕτερος τοῖχος, ἐξ ἀργολιθοδομῆς, σχεδὸν παράλληλος πρὸς τὸν προηγούμενον καὶ βαίνων ἐπὶ τῆς ὡς ἀνωτέρω προεκτάσεως τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου. Πρὸς τὸ παρὸν δὲν διαφαίνεται ἡ σχέσις τῶν τοίχων τούτων πρὸς τὴν ἐκκλησίαν.

2. **Μαρμαρίνα μέλη**: Εἰς τὸ μέσον κλίτος εὐρέθη ἡ θέσις ἐπιμήκους καὶ ὀγκώδους ἄμβωνος, κατὰ τὸν ἄξονα τῆς ἐκκλησίας, ὅπως περιῶπου εἰς τὴν βασιλικὴν τῆς Καλιμπάκας. Ὁ ἄμβων ἔβαινε ἐπὶ δύο ἰσχυρῶν ποδαρικῶν, πρὸς στήριξιν τῶν ὁποίων, οἶονεὶ ὡς βάθρα, ἐχρησιμο-

Εἰκ. 1. Βασιλικὴ Γλυκεῖος. Τοιχοδομία τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς κόγχης τοῦ ἱεροῦ.

ποιήθησαν μεγάλοι λίθινοι δόμοι (εἰκ. 2). Μεταξὺ τοῦ ἄμβωνος καὶ τῆς ὄρθαιας πύλης τοῦ βήματος περιεβάλλεται μονόλιθον πλατύβαθμον — ἡ σολέα (:).

Ἐκ τῶν μαρμαρίνων μελῶν τῆς ἐκκλησίας εὐρέθησαν ἐφέτος τρία ἀνόμοια κιονόκρανα: ἓν πτυχωτόν, ἓν κοσμούμενον δι' ἀντωπῶν αἰετῶν ἢ διὰ σταυρῶν ἐντὸς κύκλων (εἰκ. 3) — ἀνὰ ἑνὸς κύκλου εἰς τὰς τρεῖς ἐκ τῶν τεσσάρων ὄψεων τοῦ κιονοκράνου — καὶ ἓν τεκτονικόν (κάτω κυλινδρικὸν καὶ ἄνω ὀκταγωνικόν). Ἐπίσης εὐρέθησαν τεμάχια λοξοτμητῶν ἐπιθημάτων καὶ γείσων, πολλὰ τεμάχια παχέων ὀκταγωνικῶν κίωνων, προερχομένων ἐκ τοῦ ἄμβωνος ἢ ἐκ τοῦ τέμπλου καὶ ἄλλα. Πέφρυσιν ὑπὸ τοῦ

κ. Εὐαγγελίδου εἶχον εὐρέθη μετὰ ὀκταγωνικῶν κίωνων συμφυῆ κιονόκρανα καὶ συμφυεῖς βάσεις. Ἐπίσης ὑπὸ τοῦ κ. Εὐαγγελίδου εὐρέθη πέρυσι τεμάχιον πιθανῶς τῆς κάτω πλακῶς τῆς ἁγίας Τραπέζης καὶ περισυνελέγησαν ἐκ τῶν ἔρειπίων δύο μαρμαρίνα τεμάχια κοσμούμενα διὰ κυματίων, ὡς περίπου αἱ ἰωνίζουσαι βάσεις κίωνων· ταῦτα πιθανῶς προέρχονται ἐκ τοῦ ἄμβωνος.

Κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν εὐρέθησαν ἐπὶ πλέον τεμάχια παλαιοχριστιανικῶν μαρμαρίνων μελῶν, ἐπὶ τοῦ νεωτέρου δὲ ναυδρίου τῆς Παναγίας πα-

Εἰκ. 2. Μερικὴ ἐκ Δ. ἄποψις τῆς ἀνασκαφῆς τῆς βασιλικῆς τοῦ Γλυκέος.

ρατηρεῖται ἐντετοιχισμένος παλαιοχριστιανικὸς πεσσίσκος πιθανῶς τέμπλου. Ἐκ παλαιοχριστιανικοῦ τέμπλου προέρχεται ἴσως καὶ ὁ κατὰ χώραν εὐρέθεις στυλοβάτης τοῦ τέμπλου τῆς ἀνασκαπτομένης ἐκκλησίας.

Ἐκ κτηρίου ἔτι ἀρχαιοτέρου προέρχονται οἱ κίονες τῆς βασιλικῆς τοῦ Γλυκέος καὶ αἱ βάσεις των, οἱ λίθοι τῶν στυλοβατῶν, τὰ βάθρα τοῦ ἄμβωνος καὶ ἄλλα, ὡς καὶ ὕλικὸν τῆς τοιχοδομίας. Τοῦ ἀρχαίου δὲ τούτου ὕλικου φαίνεται ὅτι ἔχομεν διάμεσον χρησιμοποίησιν κατὰ τοὺς παλαιοχριστιανικοὺς χρόνους.

Ἄλλα τινὰ τεμάχια μαρμαρίνων μελῶν δύνανται νὰ χρονολογηθῶν μεταξὺ τοῦ 8ου καὶ τοῦ 10ου μ. Χ. αἰῶνος.

Ἡ παρουσία ἀρχαιότερον — παλαιοχριστιανικοῦ καὶ ἀρχαίου — ὕλικου χρησιμεύει ὡς ἔνδειξις διὰ τὴν περαιτέρω ἔρευναν τοῦ χώρου, ἐν συνδυασμῷ δὲ πρὸς τὰς πληροφορίες ἐκ τῶν πηγῶν δύναται ἴσως νὰ ὀδηγήσῃ εἰς ἐνδιαφέροντα τοπογραφικὰ συμπεράσματα (πρβλ. κατωτ. σ. 200).

3. **Μεταγενέστεραι ἐπεμβάσεις:** Κατὰ τὸν 17ον—18ον αἰῶνα ἡ ἀνασκαπτομένη βασιλικὴ τοῦ Γλυκέος ἐστερεώθη διὰ σειρᾶς ἐσωτερικῶν καὶ ἔξωτερικῶν ἀντηρίδων, ὑπέστη ἐλαφρὰς τινὰς διαρρυθμίσεις (προσθήκη ὑπερφύου-γυναικωνίτου) καὶ διεκοσμήθη διὰ τοιχογραφιῶν ἐκ νέου. Ἐκ τοῦ μεταγενεστέρου τούτου τοιχογραφικοῦ διακόσμου διεσώθη ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄψεως τῆς βορείας ἐσωτερικῆς ἀντηρίδος ζώνη πλάτους 0.61 μ. με ἀφηγηματικὴν εἰς δροσερὸν λαϊκὸν ὕφος ἀπεικόνισιν τιμωριῶν τῆς κολάσεως (εἰκ. 4).

Εἰκ. 3. Κιονόκρανον ἐκ τῆς βασιλικῆς τοῦ Γλυκέος.

4. **Τάφοι:** Δυτικῶς τοῦ διακονικοῦ μεταξὺ τῶν δύο μεταγενεστέρων, ὡς εἶδομεν, ἐσωτερικῶν ἀντηρίδων ἀνεσκάφησαν διάφοροι ταφαί, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ παλαιότεραι χρονολογοῦνται πρὸ τῆς ἐποχῆς τῆς στερεώσεως τοῦ μνημείου. Αἱ ὑστερότεροι ταφαὶ προέρχονται ἐκ τῶν χρόνων τῶν μετὰ τὴν ἐρειπίωσιν τοῦ μνημείου.

Κατὰ τὴν διάνοιξιν δοκιμαστικῶν τάφων πρὸς Α. τοῦ βήματος εὐρέθησαν ἀπλαῖ ταφαὶ εὐτελεῖς, πιθανῶς βυζαντινῶν χρόνων, ὡς τοῦλάχιστον συ-

νάγεται ἐξ ὀστράκων ἰαγγείων ἀπαντηθέντων μεταξὺ τῶν χωμάτων.

5. **Ἐπιγραφαὶ:** Κατὰ τὴν ἀποχωμάτωσιν τοῦ κεντρικοῦ κλίτους εὐρέθησαν: α') τεμάχιον ἐπιγραφῆς, μήκ. 0.086, πλ. 0.07 μ., γύρω ἑλλιπές, μὲ λείψανα πέντε γραμμάτων (ὑψ. γραμμ. 0.047 μ. Ρ), ἐκ τῶν ὁποίων τὸ τελευταῖον φαίνεται νὰ ἦτο τὸ ἄλφα: ΕΙCΡΙ (= «...] εἰς ρα [...]). β') Τεμάχιον πλαγός, μήκ. 0.11, πλ. 0.065 μ., φέρον τὸ χάραγμα «Ν ΚΟCΤ» (= Ν. Κ(ὠ)στ(α ;)).

6. **Νομίσματα:** Εὐρέθησαν μόνον τουρκικὰ ἑπτὰ ἐν ὄλῳ: τρία μικρὰ ἀργυρᾶ (παράδες) καὶ τέσσαρα χαλκᾶ.

7. **Δοκιμαστικαὶ τάφοι:** Ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι τὰ τόσον ἀφθονὰ ἀρχαῖα καὶ παλαιοχριστιανικὰ μαρμάρινα καὶ λίθινα μέλη (βλ. ἀνωτ. σ. 197) τῆς ἀνασκαπτομένης βυζαντινῆς βασιλικῆς τοῦ Γλυκέος προέρχονται ἐκ κτηρίων, εὐρισκομένων πιθανῶς ὄχι πολὺ μακρὰν τῆς θέσεως,

ἐπὶ τῆς ὁποίας ἡ προκειμένη βασιλικὴ ἐκτίσθη, διήνοιξα δοκιμαστικὰς τάφρους ἀφ' ἑνὸς ἀμέσως ἀνατολικῶς τοῦ μνημείου, ἔξω τοῦ βήματος, καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς ἀπόστασιν περίπου 150 μ. ἀπὸ τοῦ μνημείου, δυτικῶς, ἐντὸς ἀγροῦ, ἐκτεινομένον πρὸ τῆς οἰκίας τοῦ Ἰω. Κωνσταντίνου, ὅπου πρὸ τινος εἶχεν εὑρεθῆ καὶ ἐν μέσφ ἄλλων λίθων ἀπέκειτο ἀρχαῖον τραπεζοφόρον ἐξ ἐγγωρίου λίθου ἀμελοῦς ἐργασίας. Ἡ ἔρευνα πρὸς Α. τῆς βασιλικῆς ἀπέδωσε μόνον εὐτελεῖς ταφὰς καὶ ἐλάχιστα ὄστρακα ἐξ ἐφουαλωμένων ἀγγείων μὲ πρασίνην γάνωσιν. Τὴν πρὸς Α. ἐντὸς τοῦ ἀγροῦ τοῦ Ἰω.

Εἰκ. 4. Τοιχογραφία βασιλικῆς τοῦ Γλυκέος.

Κωνσταντίνου, τάφρον¹, ἐπειδὴ εὑρισκόμεν ἑἰς τὸ τέλος τῆς ἐν Γλυκεῖ ἐργασίας μου, δὲν ἠδυνήθην νὰ διανοίξω βαθύτερον τῶν 0.50 μ., ἀπέδωσεν ὅμως αὕτη διάφορα ὄστρακα ἐξ ἀγγείων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἀρρετινά (:), μίαν ἀγνῦθα, πῆλινον πῶμα ἀγγείου (διαμ. 0.095 μ.) φέρον ἄνω εἰς τὸ κέντρον ἀπόφυσιν ὡς λαβὴν καὶ γύρω τὰ γράμματα: ΑΒΓΔC (!) Ζ καὶ τέλος ἐν χάλκινον νόμισμα τῆς Νικοπόλεως (:)². Ἄνω

¹ Πέρυσιν ὁ κ. Εὐαγγελίδης εἶχε διανοίξει τάφρον ἀμέσως πρὸς Δ. τοῦ ἀνασκαπτομένου οἰκοδομήματος, ὅπου ἐφαίνοντο, ἐξέχοντες ἐκ τοῦ ἐδάφους, τρεῖς κατὰ χώραν κίονες τοποθετημέναι παραλλήλως πρὸς τὸν νότον. Οἱ κίονες οὗτοι εἶναι ἀπλῶς ἐμπληγμένοι ἐντὸς τοῦ ἐδάφους - ἐβάσταζον, ὡς φαίνεται, προστώφον τι.

² Κατὰ περιγραφὴν τῆς κ. Εἰρήνης Βαρούχα - Χριστοδουλοπούλου, Διευθυντρίας τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου, ὅπου καὶ κατετέθη τὸ νόμισμα τοῦτο.

Ἡ πέρυσιν ὑπὸ τοῦ κ. Εὐαγγελίδου γενομένη ἀνασκαφικὴ ἔρευνα εἰς τὸ Γλυκὸν καὶ ἡ ὑπ' ἐμοῦ ἐφέτος ἀπέδειξαν μὲν ὅτι ἡ ἀνασκαπτομένη βυζαντινὴ βασιλικὴ δὲν δύναται νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὴν παλαιοχριστιανικὴν βασιλικὴν τοῦ Ἁγίου Δονάτου, ὡς ἐσφαλμένως μέχρι τοῦδε ἐπιστεύετο, ἔφερον ὅμως συγχρόνως εἰς φῶς καὶ παλαιοχριστιανικὸν καὶ ἔτι ἀρχαιότερον ὕλικόν, ὅπερ πιθανώτατα προέρχεται ἐξ ἀρχαιοτέρων οἰκοδομημάτων τῆς περιοχῆς. Ἐκ τοῦ ὕλικου τούτου τὸ μὲν παλαιοχριστιανικὸν δὲν ἀποκλείεται νὰ προέρχεται ἐκ τῆς θεοδοσιανῆς βασιλικῆς τοῦ Δονάτου· τὸ δ' ἔτι ἀρχαιότερον, χρησιμοποιηθὲν, ὡς φαίνεται, καὶ κατὰ τοὺς παλαιοχριστιανικοὺς χρόνους ἐκ δευτέρου, δὲν ἀποκλείεται νὰ προέρχεται ἐκ τοῦ ἀρχαίου Ὁμαλίου, τοῦ ὁποίου τὴν παραχώρησιν ἐκ μέρους τοῦ Μ. Θεοδοσίου ἐπέτυχεν ὁ Δονᾶτος διὰ νὰ κτίσῃ ἐπὶ τούτου τὴν ἐκκλησίαν, εἰς τὴν ἀνεύρεσιν δὲ τῆς ὁποίας κατὰ κύριον λόγον ἀποσκοποῦν αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ Γλυκέος. Ἴσως νὰ μὴ εὕρισκόμεθα πολὺ μακρὰν τοῦ ζητουμένου.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΑΛΛΑΣ